

Salapärased sõnajalad

Peaaegu igas aias leidub suurte puude, hekkide ja hoonete varju jäävaid varjulisi alasid, kus muru ega ka enamik püsililli ei taha kasvada. Sellised hämarad nurgakesed saab muuta põnevaks sõnajalgadega.

Sõnajalgtaimed on ürgse päritoluga. Nende hiilgeaeg oli 320 miljonit aastat tagasi, kui nad moodustasid enamiku Maa taimkattest. Tänapäevaks on suurem osa liikidest välja surnud, aga paljusid neid, mis on säilinud, saab edukalt kasvatada aias.

Sõnajalad on asendamatud ilutaimed varjuliste ja lausa pimedate aiasoppide haljastamiseks, kuid kahjuks on olnud nende valik meie aiaäärdes üsna kehvane. Nii näebki meil aedades enamasti kasvamas metsa alt toodud kodumaiseid liike, paljud tahaksid nende kõrvale aga midagi põnevamat. Sõnajalahuviliste rõõmuks oleme neid põnevaid varjutaimi Enno talus juba mõnda aega paljundanud, praegu on sortimendis kokku umbes 60 liiki-sorti, mida saab meie kliimas edukalt kasvatada.

Sõnajalgu võib leida peaaegu igal pool maismaal, enim just troopilises niiskes kliimas. Ka parasvöötmes kasvab neist enamik niisketes ja varjulistes metsades, aga kuivemadki paigad pole päris ilma sõnajalgadeta.

Sõnajalgade aianduslikud kasutusvõimalused on laialdased. Soodsates tingimustes on nad väga pikaajalised, neil pole kahjureid ega haigusi.

Väga varieeruv on kasvukõrgus. Näiteks kasvab varvas-adiantum

(*Adiantum pedatum*) sort 'Imbricatum' vaid 15–30 cm kõrguseks, samas võib kuningosmundal (*Osmunda regalis*) olla kõrgust kuni 2 meetrit. Hästi mitmekesine on ka eri liikide ja sortide lehe kuju ning värvus: Nipponi naistesõnajala (*Athyrium niponicum*) kahelisulgjad liitlehed on näiteks punaka ja hõbehalli mustriaga, punaloor-sõnajala (*Dryopteris erythrosora*) noored lehed on aga hoopis helepunased.

Enne kui hakkate aeda sõnajalgu istutama, selgitage kindlasti välja nende tulevasel kasvupaigal oleva mulla omadused ning loomulikult ka iga liigi kasvunõuded. Üldiselt arvatakse, et sõnajalad vajavad haput pinnast, tahavad palju vett ja levivad väga intensiivselt, täites kiirelt suuri alasid. Päril see siiski pole.

Pinnase happesuse suhtes nõuded liigiti erinevad, leidub isegi selliseid sõnajalgu, kellele meeldib kasvada hoopis aluselisel mullal. Mulla happesust ehk pH taset saab aiapida- ja määrata lakmuspaberiga: neutraalse mulla pH on 6,6–7,2; sellest madalam number näitab happelist, kõrgem leeliselist ehk aluselisel mulda.

Liigiti on erinev ka kasvukoha niiskusežiim. Sõnajalgu pole vaja väetada, vajalike toitainete saamiseks piisab neile aiamalla, turba ja lehekõdu segust.

Targu Talita järgnevatel numbritel kirjeldan aiasõnajalgade liike juba põhjalikumalt. Huvilistel tasub tutvuda ka meie talu kodulehega <http://ennotalu.pri.ee>

AIVAR KALJUSTE,

sõnajalakasvataja
SVEN ARBET



Varvas-adiantum kasvab ka kuivemas kohas. Pildil sort 'Imbricatum'.

TASUB TEADA

Happelisel mulda vajavad:

- Tähk-roodjalg (*Blechnum spicant*).
- Kuningosmundal (*Osmunda regalis*).
- Kivi-imar (*Polypodium vulgare*).
- Kiviürt (*Woodsia*) jt.

Aluselisel mulda vajavad:

- Keel-raunjalg (*Asplenium scolopendrium*) ja tema sordid.
- Ogane astelsõnajalg (*Polystichum aculeatum*).
- Karvik-astelsõnajalg (*Polystichum setiferum*) ja tema sordid jt.

Varjulisse ja kuiva kohta sobivad:

- Adiantumid (*Adiantum*): aleuudi (*A. aleuticum*), varvas- (*A. pedatum*), himaalaja (*A. venustum*) jt külmakindlad liigid.
- Keel-raunjalg (*Asplenium scolopendrium*) ja tema sordid.
- Enamik *Dryopterisi*.
- Imarad (*Polypodium*).
- Astelsõnajalad (*Polystichum*).

Kivide vahele sobivad:

- Sirplehine kiviürt (*Woodsia polystichoides*).
- Himaalaja adiantum (*Adiantum venustum*).

Niiskesse kohta sobivad:

- Hariliku naistesõnajala (*Athyrium filix-femina*) sordid.
- Suga-sõnajalg (*Dryopteris cristata*).
- Pärljalg (*Onoclea*).
- Osmundad (*Osmunda*).
- Harilik laanesõnajalg (*Matteuccia struthiopteris*) jt.

Mõõdukalt niiskesse paika sobivad:

- Roodjalad (*Blechnum*).